

Volum coordonat de
Mia și Silviu Hodiș

LUMINI ÎN ÎNTUNERIC
Reflecții asupra Bisericii

Cu o prefață de
pr. prof. Cristian Langa

Galaxia Gutenberg
2019

Cuprins

Nota editorului / 7

În-gând-urări cu răspunsuri vii și durabile... / 9

Radu Ardevan / 13

Matei Z. Boilă / 31

Nicolae Both / 37

Ioan Vasile Botiza / 43

Tertulian Langa / 59

Viorica Lascu / 77

Vasile Marcu / 87

Cornel Munteanu / 113

Alexandru Nicula / 129

Fotografii din primii ani de libertate / 153

Prof. dr. Radu ARDEVAN

Născut la Cluj, 17 decembrie 1951. Absolvent al Universității „Babeș-Bolyai”, facultatea de Istorie (1974). Doctor în Istorie la aceeași Universitate (1994). Arhivist la Arhivele Statului Brașov (1974-1975) și Cluj (1976-1979). Muzeograf arheolog la Muzeul de Istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca (1979-1992), Cercetător principal al Institutului de Arheologie și istoria Artei din Cluj-Napoca (1992-2002), conferențiar la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (din 2002). Stare civilă: căsătorit din 1983 (un fiu, născut 1986). Specialitate: istoria antică, îndeosebi istoria civilizației romane; epigrafie Latină; numismatică antică. Cercetări proprii: societatea daco-romană, viața orașelor din Dacia; monetele antice, descoperiri din Dacia, circulația monetară romană și post-romană; săpături arheologice de salvare în județul Cluj. Lucrări: *Viața municipală în Dacia romană*, Timișoara, 1998; *Tezaurul monetar roman „Apulum VII”*, Alba Iulia, 2003; *La Dacia romana*, 2007; *Din istoria militară a Daciei romane. Castrul roman de interior de la Gherla. Aus der Militärgeschichte des römischen Dakien. Das römische Binnenkastell von Gherla*, Timișoara, 2008; *Odkrywanie rzymskiej Dacji. Przygoda intelektualna*, 2010, *Storia romana. Dal 753 a.C. al 565 d.C.*, 2011, Milano – Torino (colaborare cu Livio Zerbini); *Lexicon epigraphicum Daciae*, Cluj-Napoca, 2016 (colaborare cu Ioan Piso, Carmen Fenechiu, Eugenia Beu-Dachin, Ștefania Lalu). Cu participări la numeroase volume, este și autor unor studii și articole în diverse publicații din țară și străinătate pe teme de numismatică, arheologie și epigrafie.

1

Care considerați că sunt cele mai mari impasuri ale Bisericii Greco-Catolice în prezent?

Cele mai mari impasuri ale Bisericii Greco-Catolice române în prezent par a fi cele cauzate de propriile slăbiciuni. Aș îndrăzni să enumăr câteva dintre ele:

a) Ale laicilor:

- trăirea slabă și aproximativă a credinței, rod al educației comunist-ateiste (frecventare slabă a bisericii, neimplicare în problemele practice ale parohiei și ale enoriașilor, lipsa de preocupare pentru profesarea valorilor creștine declarate – altfel spus, tendința de a primi fără a da, de a veni doar la ce e gata oferit de altcineva);

- ambiții și orgolii lumești, ce se fac simțite în viața comunității de credincioși, și care n-ar avea ce căuta într-o Biserică martiră;

- lipsa de încredere și suspiciunea permanentă între credincioși (fenomen comun vieții noastre de azi – știm cu toții de ce, dar care n-ar trebui să apară așa de des în sânul unor comunități de catolici practicanți);

- funcționarea încă puternică a unor prejudecăți ce contrazic ideile creștine (șovinism, intoleranță, spirit vindictiv, orgoliu de victimă nedreptățită, ranchiuna, suficiența, teama de a încerca noul și de a lua inițiative etc.)

b) Ale clericilor și ale instituțiilor ecleziastice:

- nivel de cultură încă redus (mulți preoți s-au format pe apucate, în condiții grele, fără puțința unor studii temeinice, de nivel european).

- racordarea încă insuficientă la înnoirile survenite în catolicism din anii '70 încoace, unele atitudini conservatoare și timorate în fața problemelor societății de azi.

- capacități reduse de management al instituțiilor și parohiilor (cu numeroase și onorabile excepții), lipsa de ordine și evidentă eficiență în chestiunile administrative-gospodărești.

- timiditate în afirmarea propriilor puncte de vedere și în apărarea cauzei proprii, mai ales în fața gesturilor de rea-intenție ale altora (nu trebuie vehemență și intoleranță, dimpotrivă, ci fermitate și curaj de pe poziții creștine clare; e bine și frumos să ierți și să uiți – dar mai întâi să vezi *căința* celui care a greșit!). Slăbiciunea asta ne costă mult, în țară și peste hotare, chiar și în fața forurilor de decizie de la Vatican.

- insuficienta înțelegere a societății românești contemporane și a prefacerilor din cadrul ei (ceea ce face ca vechi metode și mijloace să nu mai fie de folos, și reclamă abordări adecvate).

2

Cum vedeți rezolvarea problemei restituirii proprietății și memoriei Bisericii Greco-Catolice?

Problema restituirii proprietăților și memoriei Bisericii Greco-Catolice ar trebui tratată diferențiat. Sunt două lucruri distincte în chestiune.

Restituirea memoriei este o necesitate absolută. Trecutul trebuie cunoscut, așa cum a fost, cu bunele și cu relele sale – și cunoscut nu numai de Biserică, ci și de ceilalți, în țară și peste hotare. Așa că activitatea asta trebuie făcută – și încă cât mai bine, cu profesionalism și obiectivitate. Dar restituirea

Respect pentru parvenitii că
trecutului trebuie făcută în spirit creștin, cu înțelegere și detașare, nu cu patimă și cu cerere de răzbunare. Trecutul trebuie cunoscut tocmai pentru ca răul să nu se mai repete, să fie „exorcizat”. Așa că el trebuie cercetat și făcut cunoscut cu obiectivitate, acceptându-ne limitele, greșelile, slăbiciunile – care au existat și ele. Acest efort îl fac istoricii și oamenii de cultură, dar trebuie să facă mai mult și Biserica însăși prin oamenii ei de cultură.

Restituirea proprietăților este o altă chestiune. Desigur, dreptatea trebuie apărută, dreptul trebuie afirmat și nu uitat. Dar nici o „restitutio in integrum” nu se mai poate opera astăzi, căci s-au schimbat profund realitățile sociale și culturale (dacă ceri vehement casele Bisericii, dar în care acum funcționează unicul spital al orașului X, oamenii nu te vor aprecia!). Cred că o abordare de felul proiectului „Legii Boilă” ar fi mai aproape de ceea ce se poate face azi (restituirea unor proprietăți acolo unde există comunități active sau unde se vor forma (!); restituirea bunurilor emblematice ale întregii Biserici – cum sunt catedralele ori mănăstirile principale, bunuri mobile de patrimoniu cultural, bibliotecile, arhivele etc.; concesiile materiale pentru a primi în schimb afirmarea principiului și restituirea memoriei – recunoscută ca atare). O asemenea abordare este și tolerantă, și realistă, și ar aduce mai multe simpatii pentru biserica noastră (de altfel, vehemența în revendicarea proprietăților ne-a adus multă dușmănie de la ortodocși ori de la neutri neimplicați, în timp ce suportarea persecuțiilor și atacurilor nedemne după 1990 a sporit simpatia maselor pentru noi și a dus la multe convertiri). Numai că poziția rațională pe plan practic nu trebuie să facă uitat dreptul; eu aș propune – de pildă – să se accepte anumite compromisuri, dar afirmându-se mereu

Respect dreptul încălcat și subliniindu-se că renunțarea la a face uz de el este o concesie a noastră în spirit creștin, din respect pentru nevoile presante enoriașilor ortodocși majoritari. Și aceasta doar cerându-se un comportament corect din partea statului și a Bisericii-surori, nu în lipsa acestuia. Adică: stai în casa mea mare, eu mă restrâng la una mică, dar numai ca să nu te las pe drumuri, căci așa avea dreptul să te dau afară – așa că pretind măcar să te porți cuviincios și să nu mai calomniezi cu ură.

3

Biserica trebuie să se implice politic? Cum și în ce măsură?

Nu cred că Biserica trebuie să se implice în politica militantă, de partid – dimpotrivă! Biserica trebuie să fie spațiul ocrotit în care credincioșii de diferite opinii politice să se poată întâlni și ruga, să poată dialoga și să simtă că formează – totuși – o societate.

Dar Biserica trebuie, cred eu, să militeze permanent pentru *valorile fundamentale ale societății creștine*. Aceasta nu e politică de partid, ci – așa zice eu – un fel de „politică a valorilor (axiologică)”. Așa că valorile și ideile inumane promovate de anumite curente politice trebuie denunțate și combătute cât mai eficient – nu de pe poziții de partid, ci de pe poziții creștine, după cuvântul Domnului. Or, valorile creștine sunt cele ale unei societăți normale, adică valori umaniste, democratice și ecologice, valorile societății deschise pe care zicem cu toții că o dorim.

Poate fi vorba de ecumenism în România de azi?

Ecumenismul în România de azi e o apariție frumoasă, care anunță – poate – vremuri mai bune. Dar nu cred că e practicabil azi, pe scară largă.

Ecumenismul poate funcționa între Biserici care mai întâi și-ntâi își acceptă reciproc existența, nu se atacă și nu-și plănuiesc una alteia exterminarea. Când una își simte individualitatea amenințată, nu mai poate fi vorba de ecumenism sincer. Or, ecumenismul de paradă n-are rost, el nu are valoare decât dacă este sincer și consecvent. În plus, ca și dragostea, ecumenismul are nevoie de parteneri, nu se poate profesa un ecumenism unilateral ori selectiv (cu unii da, cu alții nu?!?).

Biserica Greco-catolică română se luptă azi să revină la viață, să-și regăsească individualitatea și rolul în societate (ambele grav avariate de anii totalitarismului). Efortul ei implică recâștigarea, definirea și fundamentarea unei identități proprii, adeseori contestată. Cu o existență încă amenințată, ea nu poate azi să fie ecumenică.

În plus, câtă vreme B. O. R. și cercuri influente din societate (inclusiv un procentaj însemnat din opinia majorității), mai calomniază Biserica noastră, o atacă, o nedreptățește și cere chiar desființarea ei, prezentând-o ca o primejdie pentru țară, nu poate fi vorba de ecumenism.

Cel mult se poate adopta o atitudine corectă și leală față de ceilalți – și așteapta ca și ei să facă la fel.

Care este rolul preotului în societate și cum se adaptează el noii evanghelizări? Există un dialog real între preoți și credincioși? Pe ce planuri?

Rolul preotului în societate nu se poate discuta abstract. Ne vom referi așadar la rolul preotului în societatea românească de azi.

Ar fi multe de făcut în acest sens. Societatea deusolată de azi are imperios nevoie de modele, de îndrumare spirituală, de valori și încredere. Așa că rolul preotului ar trebui să fie uriaș. Eu îl văd comparabil cu cel al primilor preoți din vremurile apostolice și îndată după aceea, căci și atunci lumea se zbătea într-o „anomie religioasă”, o lipsă generală de repere și valori.

Dar, pentru a-și juca acest rol (pe care *nimeni* nu-l suplinește), preotul trebuie să depună o activitate uriașă, multilaterală, permanentă. Am spune „aproape supraomenească” – dar așa ceva au tot făcut merituosi, de două mii de ani încoace, așa că se poate!

(+) Preotul trebuie mai întâi să fie model, să trăiască exemplar viața creștină și valorile pe care le afirmă, să renunțe zilnic la orice ambiție și interes personal. Apoi, să se implice permanent în treburile comunității și să dea soluții aureolate de dreptate, prin care să se impună în fața oamenilor. El trebuie să ajungă a fi respectat și chiar iubit de comunitatea de credincioși.

(+) În plus – și asta-i mai greu – acest om care-i iubește și-i slujește permanent pe toți trebuie să fie și un bun gospodar, un administrator cu spirit practic și eficiență al bunurilor Bisericii.

Respect pentru oameni și cărți

(+) Sigur că ar fi bine să aibă cultură cât mai vastă, dacă se poate, dar cultura singură – fără alte calități – îi anulează rolul de păstor sufletesc (poate fi însă un bun teolog ori dascăl, asta-i altceva).

Or, puțini preoți strălucesc în toate aceste însușiri. Mai mult contează în ce măsură răspunde parohul nevoilor comunității în care se află (la sat trebuie ceva, în mediul urban altceva, în cel academic – iar altceva etc.). Avem destui slujitori ai altarului care își fac cu cinste datoria. Dar, în general, în Biserica noastră se simte o lipsă de spirit practic, managerial, precum și o predominantă a spiritului contemplativ față de implicarea civică (adesea un preot merituos, dar timid, așteaptă cuminte la altar pe enoriașii care nu vin, și nu se duce din casă-n casă spre a-i căuta și eventual dojeni. Unde-i exemplul apostolilor?). Poate noile generații de preoți vor manifesta mai multă îndrăzneală și inițiativă – lucruri necesare în societatea noastră, unde domnește principiul „lasă-mă să te las” și „cum zice șeful”.

Așa că, mi se pare mie, preoții noștri răspund insuficient la provocările noii evanghelizări. Este nevoie de a privi realitatea în față și a recurge la o nouă evanghelizare, cu toate mijloacele moderne și într-o societate și o lume în permanentă schimbare. Avem aici încă multe de învățat, mai ales din experiența Occidentului (dar și din cea a Bisericii Greco-Catolice ucrainene – de pildă – care se confruntă cu probleme similare.

La fel stau lucrurile cu dialogul între preot și credincios. El are loc, dar să nu uităm că termenii lui se schimbă, iar credința de azi e șovăielnică și supusă prea multor ispite (inclusiv ale altor confesiuni și secte). Preotul trebuie să-i caute *el* pe enoriași ori pe cei care încă nu-l